

КРЕМЗИКОВА С. Ю

Донецький національний університет

ДІЄСЛОВА ДЕСТРУКТИВНОЇ ДІЇ У ВЕРБАЛІЗОВАНИХ БАТАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ ЕПІЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті розглядаються особливості функціонування дієслів деструктивної дії як мовних репрезентантів онтологічної ситуації битви в епічному дискурсі давньофранцузького періоду.

Ключові слова: епічний дискурс, вербалізована батальна ситуація, дієслово деструктивної дії, давньофранцузький період.

В статье идет речь об особенностях функционирования глаголов деструктивного действия как языковых репрезентантов онтологической ситуации битвы в эпическом дискурсе старофранцузского периода.

Ключевые слова: эпический дискурс, вербализованная батальная ситуация, глагол деструктивного действия, старофранцузский период.

The article deals with the peculiarities of the destructive Verbs functioning as the language representatives of ontological battle situations in the epic discourse of the Old French period.

Key words: epic discourse, verbalized battle situation, destructive Verb, Old French period.

Визнання дискурсу найзагальнішою категорією організації мовної комунікації акцентує його динамічний характер і ставить питання про одиниці, що його становлять. Багатоаспектність та междисциплінарна сутність поняття “дискурс” виявляється в різних визначеннях цього феномену. Широкому тлумаченню дискурсу як родової категорії по відношенню до понять мовлення, текст, діалог віддається перевага в сучасній лінгвістичній літературі [1; 2:90; 3:119; 4:190]. Вчені вважають, що різні типи дискурсів мають спільну основу, що дозволяє говорити про дискурс взагалі та прототипову модель дискурсивної діяльності, сутністю якої є “...формування смислу та його становлення, фіксації як тексту.” [5:81]. У функціональному плані дискурс розглядається як комунікативна подія, ситуація, що інтегрує текст з іншими її складниками – позалінгвальними чинниками.

Кремзикова С. Ю

Уточнюється, що дискурс включає не тільки тексти та висловлення, а й типові моделі мовленнєвої поведінки і набір мовленнєвих дій специфічних для певного типу комунікації [6:38; 7:11]. Незважаючи на дуже широкий поняттєвий діапазон терміна “дискурс”, загальним в його визначенні є комунікативна зумовленість, що реалізується як “сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов’язаних з пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням світу адресанта слухачем” [8:148]. Визначення “дискурсу” як синтезу різних типів діяльності людини: комунікативної, соціальної та когнітивної, обґрунтовує його статус у реальному та потенціальному вимірах. Актуальність обраної теми дослідження пояснюється тим, що різнобічний характер устрою дискурсу обумовлює співіснування в ньому одиниць та структур різної природи та різних функцій, що потребує комплексного підходу до їх аналізу.

У будь-якому дискурсі відбувається пряма чи непряма репрезентація структури реальної предметної (референтної) ситуації: проводиться ідентифікація об’єктів та відношень, притаманних даній ситуації, приписуванням їм певних ознак. Акт референції робить ситуацію об’єктом дискурсивної дії. Об’єктивація мовних потенцій залежить від мисленнєво-мовленнєвої діяльності, конкретних актів мовлення, в яких віртуальне втілюється в дійсність, стає актуальним. Когнітивний образ предметно-референтної ситуації спирається на знання про предмет, які випливають із попереднього досвіду та вірогідності прогнозування. Такий образ може бути представлений у вигляді моделі – деякої базової структури репрезентації знань про предметно-референтну ситуацію. Одиницею дискурс-аналізу у нашому дослідженні пропонується діяльнісна ситуація, що базується на динамічних ментальних репрезентаціях, які уможливають інтегрування нових смислів у реальному спілкуванні.

Діяльнісні ситуації, що розглядаються в роботі як структурні складові дискурсу, являють собою гетерогенні,

динамічні, системні утворення, які складаються з елементів та відношень. Системотворчими компонентами діяльнісних ситуацій вважаються учасники (елементи) та відношення (пропозиції). Динамічний аспект світосприйняття передбачає подієву концептуалізацію дійсності, тобто представлення ситуації як сегментованого перебігу подій з акцентом на ідею зв'язків та відношень. Такий методологічний підхід валоризує все, що має відношення до дії. План змісту співвідноситься з дієслівною формою, оскільки дієслово – частина мови найбільш пристосована до номінації динамічних фрагментів світу, може розглядатися в аспекті зміни одних подій іншими. Діяльнісна ситуація на рівні змісту являє собою поліфункціональний, поліпропозиціональний комплекс, який відбиває наше сприйняття динамічного фрагменту світу як зміну подій, оскільки ситуація може включати декілька подій (зазначимо, що і ситуація, і подія мають пропозиціональну структуру) [9:51-53].

Існує думка, що термін “дискурс” не застосовується до давніх текстів (історичних пам'яток), оскільки дискурс як послідовність мовленнєвих актів відбиває деяку подію “живої” дійсності [1:137; 10:205-206]. Більш обґрунтованою видається позиція вчених, які за основу концепції дискурсу беруть модель, що включає низку складових: 1) текст (тексти), який аналізується; 2) учасники комунікації (їх особисті та рольові характеристики); 3) опис конкретної ситуації спілкування (обставини, місце, час); 4) опис соціального інституту, в якому відбувається комунікативна дія; 5) характеристика суспільства, частиною якого є певний соціальний інститут, місце даного інституту в історії суспільства [5;11]. Таким чином, дискурс характеризується часовим виміром: містить культурні коди епохи, все те, що необхідно для її розуміння й оцінки. Тобто сама структура мови у певному діяхронічному зрізі є щільно пов'язаною з мовною картиною світу певної доби.

Значення дискурсу не обмежується писемним та усним мовленням, а містить ще й позамовні семіотичні процеси. Відмітимо розуміння його як самостійної структурної одиниці,

якою оперує мовна свідомість, що не завжди є зафіксованою в тексті і може передаватися від поколінь до поколінь в усній формі. Відзначимо в цьому контексті епічний дискурс давньофранцузького періоду, фіксації якого на письмі передував період усного творення та функціонування. Згідно з такими ознаками дискурсу як надфразова організація, часово-просторове та цільове спрямування у розгортанні, діяльнісний та інтерактивний характер, контекстовість можна вважати, що він є релевантним до застосування не тільки у синхронічному, а й у діахронічному плані. Дискурс як мовленнєво-мисленнєвий процес, який приводить до формування тексту, зв'язного мовлення, як засіб мовленнєвого моделювання образу, що породжується людською свідомістю, слугує експериментальним полем такого роду пошуків.

Сценарій битви, як будь-яка типова ситуація, включає певну послідовність дій, осіб і залучених до цих дій об'єктів. Аналіз аспектів діяльнісної ситуації битви підтверджує тезу стосовно того, що процес вербалізації, (також як і процес сприйняття), має інтерпретаційний характер, оскільки те, що сприймає адресат, не є копією вихідного сценарію, але його інтерпретацією [12:8]. Процес вербалізації сценарію битви передбачає, перш за все, організацію змісту, представлення та структуруацію досвіду мовця у вигляді типових ситуацій, що відбивають фактологічну даність.

Лексико-семантична організація епічного дискурсу відбувається навколо серії дієслів активної фізичної дії, зокрема деструктивних дієслів, які відбивають певну денотативну (референтну) ситуацію. спеціальних фізичних дій, що виконуються в сценарії битви. Під денотатом деструктивних дієслів розуміється ситуація, яка складається в реальній дійсності з дій, коли хто-небудь, або що-небудь діють на об'єкт таким чином, що він змінює свій стан, перестає функціонувати чи припиняє існування. Поняття деструкції достатньо широке: від дій та подій, які відбуваються в соціумі, до стихійних сил природи, катастроф та процесів, які мають місце в органічному світі [13; 14:5]. Вважається, що подібні

ситуації відбиваються у свідомості суспільства як дії руйнування, пошкодження, знищення.

Діяльнісні ситуації руйнування, пошкодження, знищення є невід’ємними епізодами будь-якого сценарію битви, вербалізованого в епічному дискурсі. Деструктивні дії, які спеціалізують своє значення згідно з контекстною ситуацією, вербалізуються:

1. Простими/вихідними дієсловами: *ferir* ‘бити’, *fraindre* ‘розбити’, *freint* ‘розбиває щось цілісне’, наприклад, щит; *gompere* ‘розірвати’, *rumpit* ‘розриває, відриває частини від цілого’ (шматки кольчуги, її поли, чи верхню частину, яка закриває шию чи обличчя), наприклад: "En la grant presse cumencet a ferir" [Rol. 2057]; "...freint L'escut e escantelet"; "De sun osberc li ad rumpit les pans"; "De sun osberc li rumpit la ventaille" [Rol.].

2. Вторинними дієсловами, умотивованими вихідними дієсловами: *derompere* від *gompere* / *mettre en pièces*, *déchirer* / пошкодити цілісність предмета, частини тіла – ‘зламати, розтрити, відірвати, відбити’ (*derumpit* ‘відриває, розриває на шматки’ двійні кільця кольчуги; *refreint*/ *refraint* ‘б’є, розбиває ще раз, остаточно’), наприклад: "Que le nasal de l'elme li desront" [Couronn.,1038].

3. Дієсловами, утвореними парасинтетичним (префіксально-суфіксальним) способом від конкретного іменника-мотиватора за схемою Pref.+N+Suf.-er---V, наприклад, *escanteler* від *chantel* /*morceau*/ ‘шматок’–‘пробити, розбити, порубати на шматки’; *desclaveler* від *clavel* /*anneau du haubert*/ ‘кільце кольчуги’ –‘розбити, розрубати кільця кольчуги’; *desclavaignier* ‘розрубати латного нашійника’; *esclicier* від *esclice* ‘тріска’ – ‘розтрити’, ‘розбити на дрібні фрагменти дерев’яні елементи обладунку, зокрема списа’, наприклад, "La hanste briset e escliket" [Rol., 1359].

Відбиваючи основний аспект денотативної ситуації битви, дієслово *ferir* /*frapper*/ ‘вдарити’ реалізує значення прототипової дії нанесення удару, ушкодження, але включає не тільки семи "об’єкт дії/особа, предмет, істота", а й семи "сила удару", "форма

деструктивного результату", "засіб, яким наноситься удар". Вони актуалізуються у вербалізованій ситуації відповідними парадигматичними проєкціями, що уточнюють, деталізують фрагменти батального дійства. Статичний аспект битви, репрезентація її як факту, надається за допомогою одиниць, до яких входять віддієслівні іменники зі значеннями опредметненої дії *ferement* 'удар', *ferreis* 'низка ударів', 'брязкіт зброї'; її конкретного результату *ferue* 'рана'. До семантичної структури таких дієслів входять семи деструктивного результату. Слід відзначити дієслова, що вмотивовуються іншими дієсловами, або іменниками, які називають певний предмет – вид зброї, конкретний результат деструктивної дії.

Батальні ситуації, які вербалізуються в епічному дискурсі, характеризуються кореляціями дієслова *ferir* 'бити' з низкою інших дієслів, які реалізують значення деструктивної результативної дії, спрямованої на відділення частки від цілого, трансформацію цілого, деформацію цілого: *ferir/coper* 'вдарити'/'відрубати'; *ferir/trenchier* 'вдарити'/'порубати'; *ferir/desclaveler* 'вдарити'/'розрубати кільця кольчуги'; *ferir/rompre* 'вдарити'/'розбити, розірвати'; *ferir/ fraindre* 'вдарити'/'розтрусити'; *ferir /fendre* 'вдарити'/'пробити'; *ferir / escanteler* 'вдарити'/'порубати на шматки'. Наприклад: "Le Turc i fiert de si grant randonnee Enprés la boucle li a tote copee" [Couronn. 1076-1078]; "Et vait ferir Joifroi Grisse Lonele, L'escut li trence, l'osberc li desclavele" [Asprem. I, 4670-71]; "Le premier ome que il en camp feri Dusq'au braier le trenca et fendi" [Asprem.II, 9787-9788]; "Si vait ferir Escremiz de Valterne: L'escut del col li freint e escantelet, De sun osberc li rumpit la ventaille," [Rol. 1291-1293].

У давньофранцузьких дискурсах в якості реалізованих парадигматичних проєкцій функціонують словотвірні ряди, умотивовані дієсловами специфічної деструктивної дії. Вони, як і тематичні серії слів, формують лексико-семантичні мережі та відбивають динамічність розвитку батальної ситуації. Наприклад, словотвірний ряд V---Part.Pr.;---Part.pas., від дієслова *trenchier* 'рубати', за допомогою якого репрезентується низка епізодів

ситуації сечі: активна батальна дія особи-агенса вербалізується відповідною формою дієслова – *trenchet* ‘рубас’; ознака інструмента/зброї, якою користується виконавач дії і яка нею ж характеризується завдяки метонімічному зсуву, наприклад: *espier tre[n]chant* ‘меч, що уражає, наносить удари’; ознака отриманого конкретного результату дії *l'eschine trenchee* ‘розрубана спина’.

Компоненти словотвірного ряду типу $V^1---Préf^1V^2$ реалізують в дискурсі аспектуальні відтінки батальної дії, наприклад: *trenchier /couper, tailler/* ‘розрубати’, ‘відрубати’ – *detrenchier /couper en morceaux/* ‘розрубати на шматки’; *rompre* ‘розірвати’ – *de rompre* ‘розірвати на шматки’, ‘відірвати’. Відмітимо незаповненість ланки імені діяча у даній парадигмі. Оскільки виконавцем будь-якої батальної дії виступає воїн, лицар, то для утворення віддієслівних найменувань діяча за специфікованою дією немає потреби. Натомість, функціонально навантаженими є ланки дієприкметникових утворень, які у дискурсі вказують як на якість інструмента дії (зброї), так і на ознаки результату специфікованої деструктивної дії (характер удару, рани). Зазначимо, що такі ж компоненти є характерними і для вербалізованих батальних ситуацій старопровансальського епічного дискурсу, наприклад: “E’l ferit per la esquina am son espeut trenchant” [Croisade Albig., 4 /14]. “Dont motz homes so mortz fendutz per la boela” [Croisade Albig., 5/11].

Батальні діяльнісні ситуації включають дії спеціалізованого характеру, такі як “наносити певні види ударів якою-небудь зброєю” – “рубати мечем”, “порубати мечем на шматки”; “наносити удари спрямовані на пошкодження того чи іншого об’єкта певним чином” – “проколоти”, “пробити”, “продірявити”, “проткнути”. Так, об’єктом дії в батальних ситуаціях з дієсловами загального деструктивного значення “наносити певні види ударів якою-небудь зброєю, порушуючи цілісність предмета” виступають як особи, так предмети і істоти.

Серед дієслів деструктивної дії, що специфікують батальну ситуацію в давньофранцузьких і старопровансальських епічних поемах найрегулярнішими є такі:

1. Дієслова зі значенням "порушення цілісності предмета – об'єкта дії шляхом його пошкодження, руйнації", деструктивна дія яких спрямована переважно на предмет – зброю, обладунок, частини тіла. Серед них *rompre* 'розірвати', наприклад: "De sun osberc li rumpit la ventaille" [Rol. 1293]. "L'osberc li rumpit entresque a la charn" [Rol. 1265]; "De sun osberc li ad rumpit les pans"[Rol.1300]. "De sun cervel le temple en est rumpant" [Rol.1763]. "Tant gunfanun rumpu e tant enseigne" [Rol. 1400]. Відмітимо стереотипні коллокації дієслова *rompre* та іменників *l'osberc* 'кольчуга', *le temple* 'скроня', *la ventaille* 'проріз шолома'; сполучення дієслів *rompre et desmaillier*; *rompre et depiecier*.

Похідне дієслово *derompre/desrompre* реалізує значення завершеної дії /*rompre, mettre en pièces, déchirer* / 'пошкодити цілісність предмета, частини тіла, зламати, розтрити, відірвати, відбити'. У давньофранцузькому епічному дискурсі функціонують такі форми дієслова *derompre*: у "Пісні про Роланда" – *derumpant* (1) 3968 *derumpet* (1) 19 *derumpit* (2) 1284, 3464 *derumpre* (1) 1543 *derumpt* (3) 1227, 1575, 1892 [Rol.]; *desrumpit* (1) 3447 [Rol.].

В епосі "Коронування Людовіка" зустрічаються форми дієслова *deromprent* (1) 1753 *derompi* (1) 936 *derompre* (3) 1877, 2124, 2310 *deront* (1) 123 *deronz* (1) 373 *derouz* (1) 2233 *derront* (2) 945, 1038 [Couronn. de Louis]. Наприклад: "E tuit li membre de sun cors *derumpant*" [Rol., 3968]. Дієслово *derompre* в епічному дискурсі нерідко корелює з дієсловами, які реалізують значення спеціальної деструктивної дії, спрямованої на певний об'єкт, наприклад: *derompre et despaner*, *derompre et desmaillier*. Отже, значення деструктивної дії, яку реалізує дієслово *derompre*, спеціалізується за об'єктом деструкції, яким умотивоване друге дієслово коллокації, зокрема лексемами *ran* 'край одягу, пола', *maille* 'кільце кольчуги'. Наприклад: "A garnemenz *derouz* et *despane*" [Couronn.,2233]; "Et tant *hauberc* *derompre* et *desmaillier*" [Couronn.,1877].

Віддієслівний словотвірний ряд $V^1---Préf^1V^2$ реалізує й дієслово *sevrer /séparer, partager, retrancher/* 'відділити, відбити, розпороти навпіл, розділити', яке мотивує дієслово *dessevrer*

/séparer, détacher, diviser, partager/ ‘розділити, розвалити остаточно, відокремити’. Наприклад: dessevrez (2) 295, 1572 dessevré (1) 1399 [Couronnement de Louis]; deseivret (1) 3465 deseved(1) 2008 desevrerent (1) 3568 deseivret (1) desevez (2) 1976, 3910 [Rol.]. “Fiert un paien, Justin de Val Ferree Tute la teste li ad par mi sevre” [Rol.1371]; “Le destre poign li ad del cors sevret” [Rol. 2780]. “Tute l’eschine li deseivret del dos” [Rol., 1201].

Дієслово *brisier* ‘розбити’, ‘розтрити’ формує коллокації з дієсловами *creistre /grincer/* ‘скреготати’, *fruisier /briser; faire du bruit/* ‘розбити з шумом’, коли йдеться про деструктивну дію, спрямовану на металевий чи інший твердий предмет і результатом якої є специфічний звук. Компонентами такої ситуації є знаряддя дії, актуалізовані іменниками, які називають зброю – *l'espee* ‘меч’; частини зброї – *la hanste* ‘ручка, рукоятка’, наприклад: “L'espee cruist, ne fruisset, ne ne brise” [Rol. 2339]; “Rollant ferit el perrun de sardónie. Cruist li acers, ne briset ne n'esgrunie.” [Rol. 2312]. “E li paien merveillusement fierent. Deus! tantes hanstes i ad par mi brisees” [Rol. 3385]; частини тіла – *les os* ‘кістки’, *le col* ‘шия’ “Trenchet le piz, si li briset les os” [Rol, 1200]. “En dous meitez li ad briset le col” [Rol.1205].

Контекстуально дієслово *brisier* набуває значення дії, спрямованої на результат, деструкцію – пошкодження цілісності предмета шляхом його розщеплення, “розбити таким чином, щоб були уламки, обломки, тріски”. Невипадково дієслово *brisier* утворює стереотипну конструкцію з дієсловом *esclicier* ‘розбити на тріски’, який і формально, і семантично включає результативний елемент деструктивної дії: “La hanste briset e escliket josqu'as poinz” [Rol.1359]. Вторинне дієслово *combrisier* ‘бити один одного до повного знищення’ передає значення перфективної дії та функціонує у дискурсі, реалізуючи словотвірний ряд *V-er---Nac.-ement: combrisier – combrisement* ‘розторощення’, ‘знищення’ наприклад: “La veïsciés tos les dox conbrissier” [Asprem. I, 3449].

Дієслово *casser* реалізує в дискурсі сему “порушити цілісність предмета шляхом його розтриття, розщеплення”. Деструктивна дія, яку називає дієслово, зокрема спрямована на

предмет, що має об'єм, тому в батальних ситуаціях він регулярно взаємодіє з іменниками *elme* ‘шолом’, *escut* ‘щит’, корелюючи з дієсловом *fraindre* ‘розбити, розтрити’, а також дієсловом *percier* ‘пробити’. Дієслово *fraindre* реалізує потенційну сему “розтрити так, щоб тріснуло, рзломилося на тріски”, і в батальних вербалізованих ситуаціях сполучається з іменниками *hante* ‘рукоятка’, *escut* ‘щит’, а *percier* у значенні ‘проткнути’ корелює з іменниками, які мають потенційну сему “об’єкт, який можна пробити”, наприклад: *escut* ‘щит’: "Quasset sun elme, si l'unt nasfret el chef" [Rol.2077]; "L'escut li freint, cuntre le coer li quasset", [Rol.3446]. "Tant hante fraindre et tant escus percier" [Couronn.,1876].

2. Дієслова зі значенням “порушити цілісність, спрямувавши зброю крізь предмет”. Дієслово *poindre* ‘колоти шпорами коня’, ‘проткнути, порушити цілісність’. *Poindre* у значенні ‘колоти шпорами коня’ функціонує в епічному дискурсі, реалізуючи ряд форм: *poignant* (2) 889, 2054 “пришпорюючи, мчить на битву щодуху”; *puignant* (1) 2840 ‘мчить щодуху, пришпорюючи коня’; *puignent* (1) 1843 ‘пришпорюють коней’; *puint* (1) 3544 ‘коле, пришпорює коня’ [Rol.], корелює з дієсловом *chevauchier* ‘їхати верхи’ "Mes chevauchiez et poigniez trusqu'au pont" [Couronn.,2098]. Інший за складом ряд реалізується дієсловом *poindre* у значенні ‘колоти, проткнути’; *Vpoindre* ---N *poigneis* /combat ‘битва’: *pongneiz*(1) 6008 [Promedon]; *Vpoindre* – Adj./*poignant* (1) 3273 – N/ *poigneur* (2) ‘боєць, воїн’. "O lui. xv. de hardiz poigneors" [Couronn., 2087].

3. Дієслова зі значенням “порушити цілісність об’єкта шляхом відокремлення його частин”: *copere* v ‘рубати, відрубати, порубати, розрубати’: *copere* v *coplez* (1) 1491 [Rol.]: “La veïssiez .i. estor maintenu Tant poing copé tante teste tant bu” [Couronn.,1210-1211]; *chapler* v ‘рубати, порубати мечем на шматки’/ *tailler en pièces*; *hacher par coups d'épée*/ *caplent* (3) 1347, 3473, 3885 *capler* (2) 1680, 3907 [Rol.]; “Fierent e caplent sur cez helmes d'acer” [Rol.,3885]. Вторинне дієслово *chaploier* v (fréq. de *chapler*/ актуалізує значення

багатократно повторюваної дії, "рубати мечем на шматки": "N'i ad celoï que n'i fierge o n'i capleit" [Rol., 3460].

Дієслово *trenchier* 'рубати, розрубати' реалізує чисельні парадигматичні ряди в епічних поемах. Так, у "Пісні про Роланда" воно функціонує у таких формах: *trechant* (1) 1301 *trecher* (1) 57 *trenchant* (5) 867, 949, 3050, 3113, 3377 *trenchanz* (4) 554, 2538, 3350, 3865 *trenchat* (5) 732, 1328, 1600, 2700, 2719 *trenchee* (1) 1374 *trenchent* (1) 1655 *trenchet* (19) 1200, 1278, 1299, 1327, 1333, 1339, 1372, 1506, 1555, 1586, 1646, 1870, 1902, 1955, 1967, 3432, 3434, 3580, 3614 [Rol.] "Trenchet le cors e [la] bronie safree La bone sele, ki a ór est gemmee E al ceval a l'eschine trenchee" [Rol.1372-1374]. В епісі "Коронування Людовіка" таких форм – 34: *trenchier* v /*couper, tailler/ trancha* (1) 1117 *tranchant* (5) 609, 1636, 2077, 2464, 2482 *tranchanz* (2) 1510, 2277 *tranchast* (2) 1239, 1245 *tranche* (5) 643, 971, 1039, 1040, 2561 *tranchier* (14) 95, 194, 249, 1523, 1623, 1827, 1831, 1833, 1846, 1848, 1943, 2117, 2159, 2178 *tranchiez* (1) 1648 *tranchie* (3) 1069, 1138, 2584 *trenchier* (1) 1854. Реалізуючи парадигматичні проєкції, дієслово *trenchier* умотивовує вторинні дієслова. Так, дієслово *detrenchier /couper en morceaux/* 'порубати на шматки, відрубати' вказує на результативність дії: "Li .xii. per qui furent detrenchié" [Couronn.573]; "Granz sunt les colps, as helmes detrencher" [Rol.,3889]. Повторюваність фізичної дії, її інтенсивний характер передає вторинне дієслово *retrenchier /tailler de nouveau, tailer en pièces/* 'рубати знову, порубати на шматки'. Фреквентативну деструктивну дію називає дієслово *reçoïier /mettre en pièces /* 'шматувати, пошматувати, потрощити': "Pur hanste freindre e pur escuz peceier" [Rol.,2209]; "Cordres ad prise e les murs peceiez Od ses cadables les turs en abatied." [Rol.97]. Дієслова *depecier /mettre en pièces /* 'порубати на шматки, розтрошити' дії: "Que entre mes puinz me depeçout ma hanste" [Rol.,837]; *escanteler* v 'порубати на тріски, трощити' "L'escut del col li freint e escantelet" [Rol.1292] актуалізують ще й сему конкретного результату дії.

Батальні ситуації, що розгортаються в епічному дискурсі, представляють упорядковану послідовність дій, які вербалізуються

за допомогою так званих “ієрархічних практик” [9:72, 87-92]. Ієрархізація практик лексично виражається мережами слів, що становлять парадигматичні проекції. До них відносяться синонімічні, антонімічні, паронімічні ряди; слова однієї лексико-семантичної групи, зокрема дієслова деструктивної дії, починаючи з дієслів конкретної деструктивної дії, через низку дієслів специфікованої деструктивної дії (із застосуванням різних видів холодної зброї), до ряду дієслів узагальненої абстрактної дії. Наприклад: *desfaire* ‘розбити, нанести поразку’: *desconfire* ‘розбити, знищити’; *destruire* ‘знищити’; Складовими парадигматичних проекцій є й словотвірні ряди, такі як: дієслово/ похідні іменники, що називають опредметнену дію та діяча, прикметник/дієприкметник, які називають ознаку, дієприслівник, що характеризує ознаку ознак. Наприклад: *desconfire* ‘розбити, знищити’ – *descunfisun* ‘поразка, знищення як процес’; – *descunfiture* ‘поразка як результат’, *desconfit* ‘розбитий’; *desfaire* ‘розбити’ – *desfaiture* ‘поразка, знищення’; *destruire* ‘знищити’ – *destruction* ‘знищення’.

В епічному дискурсі розгортання батальної ситуації відбувається від активної фази фізичної дії *battre, ferir* ‘бити, битися’ через фазу звершеної дії *desconfire, destruire* ‘розбити’, ‘знищити’ у формі дієприкметника минулого часу *desconfit, destruit* ‘розбитий’, ‘знищений’ до фази конкретного результату дії *descunfiture, destruction* ‘розгром, поразка’. Наприклад: “*Ge te feïsse cele teste tranchier Et tot le cors destruire et essillier*” [Couronn., 1833-1834]; “*Tut li turne a descunfiture*” [Ipomedon]. Похідні зі значенням опредметненої батальної дії, процесу битви, внаслідок семантичної деривації набувають значення звукового результату деструктивної дії, звуку, що супроводжує битву: *fereis* – це не тільки ‘сеча’, а й ‘шум битви’, ‘брязкіт мечей’. Оцінка дій, їх перебігу, сили ударів, що наносяться ворогові, реалізується низкою прикметників/дієприкметників, наприклад, *tel* ‘такий’, *pesans* ‘важкий’, *fevus* ‘нанесений силою удару’.

Діяльнісні ситуації батального характеру розгортаються завдяки реалізації парадигматичних проекцій рядами

морфологічної деривації, а також елементами семантичної деривації. Парадигматичні проєкції дієслів фізичної дії в батальному сценарії епічного дискурсу Середньовіччя відбивають не тільки реальну референтну ситуацію, а й включають елементи оцінки самої дії, її виконавця, інструмента дії – зброї. Номіналізація, як спостерігаємо у випадку вербалізації батальних ситуацій, стосується не тільки переходу категорії дієслова у категорію іменника, вона ще й супроводжується трансформацією певних аспектуальних значень мотиватора-дієслова. Таким чином, відношення інтерсигніфікації виступають визначальними для кожного окремого значення складових ієрархічних практик. Взаємна детермінація понять конструє концептуальну мережу деструктивної дії, уможливує реалізацію вербалізованої моделі батальної ситуації в усіх відношеннях та зв'язках її компонентів, які відбивають загальні та специфічні аспекти етнокультурного та історичного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Нина Давидовна Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. – С. 136–137.
2. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М.: Гнозис, 2003. – 277 с.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія./ О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006.
4. Charaudeau P., Maingueneau D. Dictionnaire d'analyse du discours/ Charaudeau P., Maingueneau D. – Paris: Editions du Seuil, 2002.
5. Бурбело В. Б. Модель дискурсу в парадигмальному вимірі / В. Б. Бурбело // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Іноземна філологія. Випуск 38. – Київ, 2004. – С. 81- 85.
6. Степанов Ю. С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип Причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца XX века. – М., 1995. – С. 35-73.
7. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М., Волгоград, 2000.
8. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики / Флорій Сергійович Бацевич. – Київ: Академія, 2004. – 342 с.
9. Кремзикова С. Ю. Слово́твір та дискурс: діяльнісні ситуації у старофранцузькій мові: [монографія] / С. Ю. Кремзикова. – К.: Вид. Дім Дмитра Бурого, 2010. – 512 с.
10. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке / Николай Федорович Алефиренко. – М.: Наука, 2005. – 416 с.
11. Борботько В. Г. Общая теория дискурса: автореф. дис. на стиск. учен. степени докт. филол. наук / В. Г. Борботько. – Краснодар, 1998. – 48 с.
12. Чейф У. Память и вербализация прошлого опыта / Чейф У. // Текст: аспекты изучения семантики,

прагматики и поэтики. Сборник статей. – М. :Эдиториал УРСС, 2001. – С. 3-41. 13. Степанов Ю. С. Имена. Предикаты. Предложения. / Степанов Ю. С. – Москва : Наука, 1981. – 360 с. 14. Болотова В. А. Лексико-семантическая группа глаголов со значением деструкции в современном французском языке : автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.05. / В. А. Болотова. – М., 1990. –26 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

15. *Aspreme* : La Chanson d'Aspremont. Chanson de geste du XII-e siècle. Texte du manuscrit de Wellaton Hall édité par Louis Brandin. T. 1-2. –Paris :Champion, 1923. T. I. -208 p.; -T. II -211 p. 16. *Couronn*: Le Couronnement de Louis, chanson de geste du XII -e siècle, (édition d'Yvan G. Lepage). –Paris-Genève : Droz, 1978. 17. *Godefroy F.* Lexique de l'ancien français / Godefroy F . –Paris : Champion, 1990. – 544 p.18. *Ipomedon*: Ipomedon, poème de Hue de Rotelande (fin du XIIe siècle) édité par A. J. Holden; Paris (Klincksieck) 1979; 10580 octosyllabes. 19. *Rol* : La Chanson de Roland (éditée par G. Moignet, 2e édition revue et corrigée, Paris, Bordas, 1971). Index lemmatisé (établi par P. Kunstmann).